

2023-01-17

Dnr: KS-2022/00718

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remiss - Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv. SOU 2022:38 Ju2022/02331

Umeå kommun har getts möjlighet att yttra sig över förslaget.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 10 december 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att bland annat göra en översyn av föräldraskapets regler om föräldraskap och överväga om det behöver vidtas åtgärder för att underlätta för familjer där fler än två vuxna tar föräldrans ansvar. Syftet med uppdraget har varit att – med utgångspunkt i barnets bästa – åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldrans ansvar som är anpassade till olika familjekonstellationer.

Sammanfattning av förslaget

Behovet av särskilda regler när det inte är känt eller är oklart vem som har fött ett barn

Utredningen bedömer att det inte är motiverat att föreslå regler i föräldraskapets lag om fastställande och hävande av föräldraskap för den som har fött barnet som motsvarar de regler som i dag finns för barnets andra förälder. Ett föräldraskap etableras alltid automatiskt för den som har fött barnet genom födandet. Det ska i undantagsfall ska prövas om vem som fött barnet och när detta är klarlagt följer föräldraskapet med automatik. Det föreslås att det införs en lagstadgad skyldighet i föräldraskapets lag för socialnämnden att försöka utreda vem som fött ett barn om detta inte är känt eller är oklart (detta uppstår nästan enbart när barnet invandrat till Sverige och det saknas tillförlitlig dokumentation). Det föreslås även att socialnämnden ska ha en skyldighet att verka för en rättsgenetisk undersökning i samtliga fall där nämnden bedömer att det finns ett behov av en sådan oavsett om frågan gäller vem som fött barnet eller föräldraskapet för den som inte fött barnet.

Hävande av föräldraskap för den förälder som inte fött barnet

När ett föräldraskap hävs upphör alla juridiska band mellan barnet och den tidigare föräldern. De nya reglerna (som trädde i kraft 1 jan 2022) om föräldraskap vid assisterad befruktning, som bland annat innebär att ett presumerat eller fastställt föräldraskap kan hävas om en anonym spermiedonator har använts vid behandlingen, har varit i kraft en förhållandevis kort tid. Det är därför enligt utredningen inte möjligt att dra några säkra slutsatser i frågan om regleringen kan komma att leda till fler hävda föräldraskap. Antalet hävda föräldraskap kan också komma att påverkas av den nya möjligheten att digitalt bekräfta ett föräldraskap utan socialnämndens medverkan som också trädde i kraft den 1 januari 2022. Det finns dock i dagsläget inte något som tyder på att antalet hävda föräldraskap ökar. Ett hävande av föräldraskap kan innebära att barnet förlorar kontakten med någon som stått barnet närmast. Bland annat detta motiverar enligt utredaren att överväga en ändring av reglerna om hävande av föräldraskap. Utredningen anser att det bör införas begränsning i utrymmet att häva ett föräldraskap för den förälder som inte har fött barnet och den begränsning som föreslås är att införa en tidsfrist för föräldrarnas talerätt till inom tre år från barnets födelse eller från det föräldraskapet fastställts. Barn bör även framöver ha en obegränsad rätt att väcka talan. Den förälder som fött barnet ska ha en självständig rätt att väcka talan om hävande av föräldraskap inom tre år.

Ändringar i lagen om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap

Det finns idag ingen möjlighet för en domstol att besluta om rättsgenetisk undersökning för att utreda vem som fött barnet eller vem som är barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB (föräldraskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen). Till exempel när ett barn tillkommit genom heminsemination kan en rättsgenetisk undersökning vara avgörande för rättsligt föräldraskap. Enligt utredarens mening är det inte rimligt att domstolens möjlighet att besluta om rättsgenetisk undersökning skiljer sig åt beroende på om barnet har tillkommit genom samlag eller genom assisterad befruktning. Förslaget är att lagens tillämpningsområde ska omfatta alla situationer när den genetiska kopplingen är avgörande för det rättsliga föräldraskapet. Det föreslås att kravet på nya omständigheter för domstolsbeslut om rättsgenetisk undersökning ska tas bort samt att möjligheten att pröva en fråga om rättsgenetisk undersökning utanför ett mål om hävande av det bekräftade föräldraskapet ska tas bort. Detta föreslås omfatta alla situationer där det finns anledning att anta att någon annan kan vara förälder till barnet. Det föreslås även finnas möjligheter till att besluta om tvångsmedel för rättsgenetisk undersökning ska komma till stånd.

Föräldraskap i internationella situationer

De svenska bestämmelserna om föräldraskap i internationella situationer som nu finns i två lagar ska samlas i en ny lag. De ska i huvudsak föras över i sak oförändrade till den nya lagstiftningen.

Utökade möjligheter till adoption

Förslaget är att makar och sambor som är eller har varit familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare för ett barn ska kunna adoptera barnet gemensamt även efter en separation och åstadkomma ett gemensamt föräldraskap genom styvbarnsadoption. Möjligheten till adoption ska inte begränsas av om någon av de tidigare makarna eller samborna har gift sig eller blivit sambo med en ny partner. Den tidigare maken eller sambon ska alltså kunna adoptera utan medverkan av sin nya partner. Det föreslås också att en make eller sambo som är eller har varit ensamstående familjehemsförälder eller särskilt förordnad vårdnadshavare, eller som har varit familjehemsförälder eller särskilt förordnad vårdnadshavare tillsammans med en partner som senare avlidit, ska kunna adoptera utan sin nya partner. För att en adoption ska beviljas kommer det även fortsättningsvis att krävas att den bedöms vara lämplig. Barnets bästa ska ges störst vikt. Vidare ska barnets åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det bör i regel krävas samtycke från ett barn som har fyllt 12 år och från barnets andra förälder om barnet är underårigt och den andra föräldern är vårdnadshavare.

Åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar

Uppdraget i denna del har varit att ta ställning till om barns rätt till sociala föräldrar behöver stärkas och om förutsättningarna för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar i övrigt behöver förbättras. Den familjerättsliga lagstiftningen är inte anpassad till att barn växer upp i andra familjer än kärnfamiljer. Problem kan vara sämre förutsättningar för barnet att upprätthålla sin relation med en social förälder efter tex en skilsmässa eller att en social förälder inte får tillgång till information om barnet från till exempel skolan eller vården. Barnets rätt till umgänge med andra än rättsliga föräldrar är idag inte reglerat. Bedömningen i utredningen är att regelverket behöver anpassas även till barn som växer upp i andra familjer än kärnfamiljer. Sammantaget bedöms att reglerna om barns rätt till umgänge med sina rättsliga respektive sociala föräldrar bör vara mer likartade än vad de är i dag. En anpassning behöver ske för att stärka barnets rätt till de vuxna som barnet betraktar som sina föräldrar när han eller hon växer upp i en familjekonstellation där det inte råder full överensstämmelse mellan rättsligt och socialt föräldraskap.

Föräldrafullmakt

Förslaget är att det införs en ny form av fullmakt – föräldrafullmakt – som gör det enklare för bland annat sociala föräldrar att få en mer generell behörighet att hantera frågor som gäller barnet. Uppgift om föräldrafullmakt ska registreras i folkbokföringen och med fullmakten ska följa en förutbestämd och i lag angiven behörighet att i vårdnadshavarens ställe agera i olika frågor som rör barnet. När det gäller barnets personliga angelägenheter ska behörigheten i princip motsvara det utrymme som en vårdnadshavare har att handla på egen hand när ett barn står under vårdnad av två vårdnadshavare. Om vårdnadshavaren även är barnets förmyndare ska föräldrafullmakten också omfatta en rätt att, i samma utsträckning som en förmyndare, ta del av uppgifter i frågor som rör barnets ekonomiska angelägenheter.

Förslaget innebär att barnets vårdnadshavare får möjlighet att lämna en föräldrafullmakt genom en anmälan till Skatteverket. Om barnet har fyllt 12 år ska barnet, som huvudregel, lämna sitt samtycke till en anmälan om föräldrafullmakt. För att stärka barns rätt till sina sociala föräldrar föreslås att det införs en självständig talerätt i frågor om umgänge för den som är att anse som en särskild umgängespersion. Med detta avses en person med vilken barnet har en relation som motsvarar den mellan barn och förälder. Bedömning görs att en sådan ordning minskar risken för att konflikter mellan vuxna leder till att barnet förlorar kontakten med någon som barnet ser som sin förälder.

Ett förslag är därför att **kommunens skyldighet att erbjuda samarbetsamtal utökas** så att denna även omfattar samtal som syftar till att barnets vårdnadshavare och en särskild umgängespersion når enighet i frågor om umgänge. Umeå kommun arbetar redan på detta sätt och har inga invändningar mot förslaget att utöka kommunens skyldighet att erbjuda samarbetsamtal. Det föreslås även att sådana samarbetsamtal ska kunna omfatta barnets personliga angelägenheter beträffande annat än umgänge, trots att eventuella överenskommelser i andra frågor inte kan ges formen av ett verkställbart avtal. Det föreslås att det införs regler som – i likhet med vad som gäller i några av våra nordiska grannländer – möjliggör att hänsyn kan tas till barnets boendesituation när vårdnaden efter en förälders dödsfall bestäms, även när den efterlevande föräldern haft del i vårdnaden sedan tidigare. Enligt förslaget ska domstolen på talan av socialnämnden, om det är lämpligare, flytta över vårdnaden från den efterlevande föräldern till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. En sådan talan ska väckas inom sex månader efter förälderns död.

Möjligheten att ansöka om gemensam vårdnad med en viss person ska finnas tillgänglig både när den efterlevande föräldern är vårdnadshavare sedan tidigare och när han eller hon anförtros vårdnaden i samband med dödsfallet. Ansökan ska handläggas som ett domstolsärende. Umeå kommun ser positivt på detta, ett ökat skydd för barnet.

Kostnader

Förslagen bedöms inte leda till annat än försumbara kostnadsökningar för kommunerna och aktualiserar därför inte någon tillämpning av den kommunala finansieringsprincipen.

Synpunkter från Umeå kommun

Umeå kommun ser positivt på de förändringar som föreslås och innehållet i sin helhet.

Umeå kommun instämmer i bedömningen att det **inte är motiverat att föreslå regler i föräldrabalken om fastställande och hävande av föräldraskap för den som har fött barnet.**

Umeå kommun ser positivt på att det införs **begränsning i utrymmet att häva föräldraskap för den förälder som inte har fött barnet** i form av tidsfrist för förälderns talerätt till inom tre år från barnets födelse eller från det föräldraskapet fastställts.

Utredningen föreslår att en **domstol ska kunna besluta om rättsgenetisk undersökning** för att utreda vem som fött barnet eller vem som är barnets förälder enligt 1 kap. 9 § FB i alla situationer där det finns anledning att anta att någon annan kan vara förälder till barnet. Det föreslås även finnas möjligheter till att besluta om **tvångsmedel för rättsgenetisk undersökning** ska komma till stånd. Umeå kommun ser positivt på förslagen då de bedöms stärka barnets rätt till kännedom om sitt ursprung.

Umeå kommun vill särskilt framhålla de förslag som på olika sätt rör möjligheten för sociala föräldrar att ta ett utökat formellt föräldraansvar (regler kring adoption, rätt till umgänge och föräldrafullmakter).

Umeå kommun ser positivt på utredningens förslag att ge **utökade möjligheter för familjehem och särskilt förordnade vårdnadshavare att adoptera ett barn gemensamt** även efter en separation samt att genom styvbarnsadoption adoptera utan sin nya partner då det bedöms medföra en ökad trygghet för barnet.

Utredningen kommer fram till att reglerna om **barns rätt till umgänge med sina rättsliga respektive sociala föräldrar bör vara mer likartade** än vad de är i dag och att en anpassning behöver ske för att stärka barnets rätt till de vuxna som barnet betraktar som sina föräldrar när han eller hon växer upp i en familjekonstellation där det inte råder full överensstämmelse mellan rättsligt och socialt föräldraskap. Umeå kommun ser vissa risker ur barnets perspektiv kring förslaget att en vårdnadshavare ska kunna lämna en **föräldrafullmakt** som registreras i folkbokföringen och innebär att en "social förälder" med föräldrafullmakt kommer att få en mera generell behörighet att hantera frågor som rör barnet (tex i kontakter med skolan). Fler vårdnadshavare och umgängespersioner medför inte med automatik att detta får en positiv effekt för barnet. Om vårdnadshavare och

umgängespersoner är överens om vad som är bäst för barnet kan förslaget vara positivt och innebära en ökad trygghet för barnet. Men fler beslutsfattare kring barnet kan också öppna för större risker för att olika uppfattningar kan leda till stridigheter, tex umgängestvister. Det är viktigt att det handlar om barnets bästa och barnets rätt till umgänge och inte ev. sociala föräldrars rätt till umgänge med barnet.

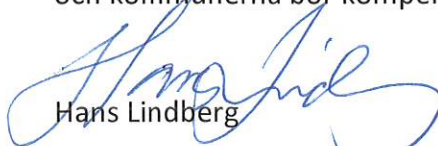
Det fjärde nationella jämställdhetspolitiska delmålet är en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Jämställdhetsmyndigheten lyfter att detta har varit ett eftersatt område när det gäller politiska åtgärder och att det behövs ett fortsatt arbete och målinriktade åtgärder för att främja en jämn fördelning, bland annat vad gäller omsorgen av barn.

I betänkandet refereras statistik kring bland annat separation i olikkönade par där det är vanligare att barnet bor med sin mamma och en bonuspappa än med sin pappa och en bonusmamma. Det är därför rimligt att anta att det är något fler män än kvinnor som intar en sådan roll i förhållande till barnet att de är att anse som en särskild umgängesperson. Att barnets rätt till en sådan person stärks kan bidra till att den personen intar en mer självklar föräldraroll och tar på sig ett större ansvar i frågor som rör barnet. Den föreslagna föräldrafullmakten till exempel möjliggör en mer jämlik fördelning av föräldraansvaret och det obetalda hem- och omsorgsarbete som följer med ett sådant ansvar. Detta kan i sin tur främja ett mer jämställt ansvarstagande mellan kvinnor och män, inte minst inom den ombildade familjen.

Vad gäller att kommunens skyldighet att erbjuda samarbetsamtal ska utökas så att denna även omfattar samtal som syftar till att barnets vårdnadshavare och en särskild umgängesperson når enighet i frågor om umgänge så arbetar Umeå kommun redan nu på detta sätt och har inga invändningar mot förslaget att utöka kommunens skyldighet att erbjuda samarbetsamtal.

Umeå kommun ser positivt på att hänsyn kan tas till barnets boendesituation när vårdnaden efter en förälders dödsfall bestäms, även när den efterlevande föräldern haft del i vårdnaden sedan tidigare. **Möjligheten att flytta över vårdnaden från en efterlevande förälder till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare efter en förälders dödsfall** bedöms innebära ett ökat skydd för barnet.

När det gäller **kostnader** så bedömer Umeå kommun att förslaget sannolikt innebär ett ökat behov av samarbetsamtal. En ökad arbetsmängd innebär ökade kostnader för kommunerna och kommunerna bör kompenseras ekonomiskt för detta.

Hans Lindberg
Kommunstyrelsens ordförande

Margaretha Alfredsson
Stadsdirektör

§ 6

Diarienumr: KS-2022/00718

**Umeå kommuns samlade yttrande SOU 2022:38
Alla tiders föräldraskap - ett stärkt skydd för barns
familjeliv****Beslut**

Kommunstyrelsens beslutar

att svara på remissen i enlighet med förslag till samlat yttrande 2022-12-20**Ärendebeskrivning**

Regeringen beslutade den 10 december 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att bland annat göra en översyn av förädrabalkens regler om föräldraskap och överväga om det behöver vidtas åtgärder för att underlätta för familjer där fler än två vuxna tar föräldransvar. Syftet med uppdraget har varit att – med utgångspunkt i barnets bästa – åstadkomma en mer sammanhållen, könsneutral och jämlik reglering om föräldraskap samt regler om föräldransvar som är anpassade till olika familjekonstellationer.

Individ- och familjenämnden samt kommunfullmäktiges jämställdhetsutskott har yttrat sig på förslaget och ställer sig sammantaget positiva till de förändringar som föreslås och innehållet i sin helhet.

Umeå kommuns yttrande i sammanfattning

Umeå kommun ställer sig sammantaget positiv till förslaget.

Umeå kommun vill särskilt framhålla de förslag som på olika sätt rör möjligheten för sociala föräldrar att ta ett utökat formellt föräldransvar (regler kring adoption, rätt till umgänge och förädrfullmakter).

Umeå kommun ser vissa risker ur barnets perspektiv kring förslaget att en vårdnadshavare ska kunna lämna en *förädrfullmakt* som registreras i

folkbokföringen. Innebörden av föräldrafullmakt är att en "social förälder" med föräldrafullmakt kommer att få en mera generell behörighet liknande en vårdnadshavare att hantera frågor som rör barnet (tex i kontakter med skolan). Umeå kommun anser att fler beslutsfattare kring barnet kan öppna för större risker för att olika uppfattningar kan leda till stridigheter, tex umgängestvister. Det är viktigt att det handlar om barnets bästa och barnets rätt till umgänge och inte eventuella sociala föräldrars rätt till umgänge med barnet.

Beslutsunderlag

Missiv Ju2022/02331

Betänkande – Alla tiders föräldraskap del 1

Betänkande – Alla tiders föräldraskap del 2

Förslag till samlat yttrande 2022-12-20

Individ- och familjenämndens yttrande 2022-10-24

Individ- och familjenämndens protokollsutdrag från beslut

Jämställdhetsutskottets protokollsutdrag från beslut

Beredningsansvariga

Annika Dalén, utvecklingsstrateg

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Beslutet ska skickas till

Justitiedepartementet